

ПоЛа

ШОРИ СТАЈНЕР

НОВИЕ РЕЧИ

Постоји ли научно-фантастична порнографија? Мислим на нешто ново, неко ново сексуално искуство створено човековом имагинацијом? Научна фантастика по жељи мења координате простора и времена; она може да постави последину прे узрока; она делује по огиди у којој је све могуће - "све што је могуће замислити може се додогодити". Но да ли је она макар једним детаљем допринела репертоару еротике? Колико ја схватам, у једном роману који ускоро треба да буде објављен, главни јунак земљанин, истраживач, препушта се узајамно мастурбацији са некаквим бизарним, међупланетарним створењем. У томе, међутим, нема ничег заиста новог. Претпостављамо да се у ту сврху може употребити било шта, од морске траве до хармонике, од метеорита до месечеве лаве. Галактичко чудовиште неће у тај чин унети никакву битнију промену. Оно неће ни на који начин учинити простирити опсег наше сексуалности.

Ова тврђава има кључни значај. Упркос свему лирском или опсесивном трађивању о несамерљиво разноликости и динамичности секса, стварни збир могућих гестова, начина остваривања и имагинативних могућности, драстично је ограничен. Укупни број вреста хране, неоткривених крајњих могућности гастроономских уживања или одвратности вероватно је већи од броја сексуалних инновација насталих од времена када је царица Теодора одлучила "да задовољи све љубавне отворе на људском телу у потпуности и истовремено". Једини проблем је у томе што нема доволно отвора. Механика оргазма подразумева прилично брзо исцрпљивање и честе прекиде. Нервни систем је организован тако да реакције на истовремене надражaje на различитим тажкама тела теже ка стапању у јединствен, помало нејасан осећај. Идеја (кључна за Де Сада и за велики део порнографске уметности) по којој човек може да удвостручи своју екстазу тако што обавља контус док га неко у исто време узвешто содомизује, чиста је бесмислица. Укратко: ако има у виду физиолошку и нервну структуру људског тела, број начина којима се организам може постићи или уграбити, цеовитих начина полног општења, суштински је ограничен. Математика секса завршава се негде око soixante-neuf; у њој не постоје трансцендентални низови.

То је логика на којој почива *120 дана Содоме*. Са педантским фанатизmom човек који покушава да доведе *ши* до последње децимале. Де Сад је предано настојао да замисли и представи укупан збир еротских комбинација и варијанти. Замислио је мању групу људских тела и покушао да исприповеда о свим начинима сексуалног задовољства и бола којима би та тела могла бити изложенa. Број варијанти је изненађујуће мали. Када се једном испробају сви могући положаји тела - тут и закон гравитације има свог удела - када се једном максималан број ерогених зона максималног броја учесника доведе у лодир, гребањем, грљањем или продирањем, више не остаје много тога што се може учинити или замислити. Човек може да бичује или да буде бичеван; може да једе фекалије или пије урин; усне и интимни орган могу да се сусретну у овом или оном аранжману. После тога наступа сивило јутра и опора спознаја о томе да је све остало углавном непромењено отако је човек први пут срео козу и жену.

То је онај очигледни, нужан разлог за неизбежну једноличност порнографских дела, пошто је свим фанатицима који се мијавују по активарницима на Черинг Кросу или око париског тезги добро позната чињеница да су неваљале књиге несносно истоветне. Мења се декорација. Некада је у средишту била викторијанска дадиља која у високим чизмама шиба свог господара, или викар који вири изнад парапана дечачког купатила. Шпански грађански рат понудио је мноштво силованих калуђерица, безброй стражњица натакнутих на бајонете. У наше време, специјализовани продавци бележе постојану потражњу за "RS" (приче о разменама супруга, обично у амбијентима предграђа или одмаралишта за меден месец). Али неизмерна плума чистог ѡубрета никада није показивала неку битнију разноликост. Она делује унутар високо конвенционализованих формулe простачког садизма, скатолошког лакридија, и банаљних фантазија о фалусном подвижништву или женској пре-дусретљивости. На свој начин, такво писање је предвидљиво као приручник за младе извиђаче.

Изнад границе јевтине литературе - мада је немогуће исцртати тачне међе - смештен је свет еротике, сексуалне литературе која има књижевних претензија или правих аргумента за тако нешто. Тада свет је много већи него што се обично мисли. Он сеже у прошлост све до египатских књижевних папируса. У појединачним тренуцима у западном свету, произведена количина "високе порнографије" може се мерити са стандардом белетристиком, или је чак надмашити. Подозревам да је тако могло бити у староримској Александрији, у Француској у периоду регентства, мада и у Лондону у последњој деценији деветнаестог века. Велики део подземне литературе осуђен је на нестајање. али свако коме

је био омогућен приступ у библиотеку Кинси у Блумингтону, и ко је имао довољно среће да за водича добије господина Џона Гејона, могао је да се суочи са истинским откривањем које нуди запањујућа чињеница да у деветнаестом или двадесетом веку готово и не постоји значајнији писац који није, у неком тренутку своје каријере, било то са најозбиљнијим или најозбиљније подсмешљивим намерама, написао порнографско дело. На сличан начин, упадљиво је мали број сликара, од осамнаестог века до постимпресионизма, који нису створили макар по једну серију порнографских слика или скица. (Можда је једно од одређења апстрактне, непредметне уметности, у чињеници да она не може бити порнографска?).

Очигледно је да одређени део ове велике количине писаних дела има снагу и значај праве књижевности. Када један Дидро, Крејион-син, Верлен, један Свинберн, или Аполинер, пишу еротско дело, оно што том приликом створе поседоваће неке одлике њихових јавности много доступнијих творевина. Личности као што су Бирдзли или Пјер Луис су мање значајне, али њихова раскалашна остварења одликују се шармом карактеристичним за одређени уметнички стил. Ипак, уз врло мали број изузетака, "висока порнографија" не поседује врхунски значај. Једноставно није тачно да закључими ормана великих библиотека или приватних збирки садрже ремек дела поезије или прозе која због лицемерја или цензуре не могу на светло дана. (Неки цртежи из осамнаестог века и неке јапанске гравире неговаштавају да са уметношћу графике можда није тако; чини се да у тој области има праворазредних дела која су уопштено узвешти недоступна. Оно што се намеће при читању неких класичних дела еротске литературе јесте чињеница да су и она темељно прилагођена конвенцијама, да је дomet фантазије у њима ограничен, и да се претапа, готово неприметно, са прљавим сањаријама чисте, масовно произведене порнографије).

Другим речима: граница између рецимо, дела *Филозоф Тереза* или *Лезбија Брендон*, с једне стране, и *Слатког бича* или *Свилених бедара* с друге, лако постаје неразлучива. Оно по чему се "забрањени класик" разликује од посластица добијених испод тезге, јесте, суштински, у области семантике, у нивоу речника и реторичких поступака срачунатих на изазивање ерекције. То се не тиче суштине. Обратите пажњу на домаћицу која мастибурира у једном веома свежем примеру Великог америчког Романа, и домаћицу забављену сличном активношћу у *Звали су је Доли* (без датума, цена 6 суа). С тачке гледишта еротског подстицаја, разлика је у језику, или тачније - пошто је вербална прецизност данас заступљена и у високој литератури - разлика је у префињености нарације. Ни једно ни друго дело не доносе ништа ново кад је реч о могућностима људских емоција; оба дају свој допринос њиховом бесмисленом трајењу.

Истински доприноси су, у ствари, веома ретки. Списак писаца који су својом генијалношћу успевали да помере границе наше свести о сексуалности, који су еротском игри духа подарили нову тежишну тачку, до тада непознату или неискоришћену област препознавања, веома је мали. На њему би се, по мом мишљењу, нашла Сапфо, у чијим је стиховима ухо западног човека ухватило, можда први пут, писави, излуђујући тон стерилне сексуалности, либида који је нужно, свесно, изнад граница било какве врсте задовољења. Чини се да је Катул дао известан допринос, мада је са ове историјске дистанце готово немогуће одредити шта је то било запрећајуће у његовој визији, која је на тако аутентичан начин изазивала шок у човековој свести. Чврсти, суптилно обликовани склад између оргазма и смрти у барокној и метафизичкој поезији и уметности сасвим очигледно је обогатио наслеђени репертоар узбуђења, као што је то нешто раније учинила и усредређеност на невисност. Развијање повезаности између нервних оболења, психопатологије организма, и особене еротске рањивости код Достојевског, Пруста и Мана, вероватно представља новину. Де Сад и Мазох су кодификовали и пронашли драмску синтаксу узбуђења које су до тада биле неповезане или мање експлицитно истакнуте. У *Лолити* наилазимо на истинско обогаћивање нашег уобичајеног скупа искушења, чини се да је Владимир Набоков унео Балзаковој *Мутіводи*, на пример, или је пажљиво, стварањем несклада, било одржавано у границама невероватног (*Алиса у земљи у чуда*). Но таква продубљивања људског увида у ствари заиста су ретка.

Истини је једноставно у томе да се у еротској литератури као и у огромној маси "прљавих књига" исти надражaji, исте изопачености и фантазије, понављају до у бескрај, с неизрекивом једноличношћу. У већини еротских дела, као и у човековим сексуалним сновима, имагинација се окреће, безброй пута изнова, унутар ограниченог круга онога што је тело у стању да доживи. Оно што наш ум чини приликом мастурбације није плес; то је окретање долапа.

Господин Морис Жиродијас би се овоме упротивио, тврдњом да је бесконачни низ блудних радњи, бичевања, онаније, мазохистичких фантазија, и хомосексуалних тучњава којим је испуњена његова *Антилодија Олимпије*, неодвојив од њених књижевних врлина, од уметничке оригиналности и интегритета књига које је он објавио у издавачкој кући "Олимпија прес" у Паризу. Он би изјавио да неколико књига за које се борио, и из којих је сада одабрао репрезентативне одломке, представља авангардна дела модерног сензibilитета, класике послератне књижевности. Ако се та дела тако упадљиво баве сексуалношћу, то је због тога што је модерни писац у сексуалности пронашао последњу отворену границу, тле на које његова даровитост мора, уколико жели да буде примерена и честита, да усмери највећу пажњу у оквирима савремене културе. Странице *Антилодије* препуне су непријатељских израза, детаљних описа интимних и сасвим особених сексуалних активности, управо због тога што писац има задатак да приведе крају процес ослобађања који је покренуо Фројд, због тога што мора да пре-влада вербалне табуе, као и лицемерја имагинације са којима су се мучиле раније генерације приликом упућивања на највitalнији, сложени део човековог битка.

"Писање непријатељских књига представљало је неопходан удео у заједничкој борби против малограђанштине ... чин дужности."

Господин Жиродијас располаже јаким аргументима, читање његових сећања и полемика није нимало пријатан доживљај (Жиродијас је склон некаквом плачљивом тону); али списак дела која је објавио сведочи о његовим јаким нервима и проницљивости. Дела Хенрија Милера значајна су за историју америчке прозе и трагања за самоодређењем. *Вај Семјуела Бекета* објавила је "Олимпија", као и дела Жана Женеа (мада не и његове драме или најбољу прозу). *Фани Хил* и, у нешто мањој мери, *Кенди*, јесу комични епови о оргазму, књиге у којима ће уживати сваки здрав човек. Чини ми се да је *Црна књига* Лоренса Дарела добро пре-цењена, али и она има своје озбиљне браните. Сам Жиродијас би вероватно прогласио *Голи ручак* за крунски резултат властитог трагалашства. Ја не мислим тако. За мене је та књига нападна и досадна, до саме своје претпаратке сржи огрезла у неписменом самозадовољству. Углед који ужива значајан је само због онога што нам саопштава о хомосексуалности, кемпу, и помодној бруталности која преовлађује у савременој "префињеној" литератури. Бероуз оптужује своје читаоце, али не у оном одважном, прочанском смислу о коме говори Жиродијас. Ипак, нема никакве сумње у погледу искреноosti Жиродијасовог залатања или ризика које је пресузео на себе.

Штавиши, два романа са његовог списка јесу класици, књиге чију је генијалност он успео да спозна и са којима ће његово име поносно остати повезано: *Лолитија* и *Риђи човек*. Очигледно је иронија - на диван начин примерена читавој индустрији внепријатељских књига - да накнади спор са Набоковим сада спречава Жиродијас да укључи било који део *Лолитије* у своју антологију. За све оне који су Хамберта Хамберта први пут срели у едицији *Тревелерс Компанијон*, зелене корице и некако карактеристичан "Олимпијин" слог остаће знамења једног од великих тренутака савремене књижевности. Већ и због тога требало је поштедети господина Жиродијаса законских и финансијских мука којима га је де галистички викторијански дух присилио да дигне руке од посла.

Али најбоља међу делима које је објавила "Олимпија" данас се могу пронаћи у сваком драгстору - и то је најважнији доказ Жиродијасове видовитости. Вредност *Антилодије* *Олимпије* мора се процењивати према ономе што она заиста садржи. А далеко највећи део тога чине неукусне творевине, "опогађавање живота", са тек незнјатним претпоставкама на књижевну вредност или интелигенцију зреле особе.

Готово је немогуће ишпитати ову књигу. Ма где да је отворите, неизбежан је *deja vu* осећај ("Овај порно филм сам већ гледао"). Проклето је небитно да ли нагу жену муче у Де Садовим јазбинама (*Јустина*), за време Спартаковог устанка (Маркус Ван Хелер: *Римска орђија*), у ексцентричном француском замку (*Прича о О*) или у арапској кући (*Кама Хури* извесног Атулаха Мордана). *Fellatio* и педерастија су, чини се, прилично једнолична задовољства, без обзира на то да ли их упражњавају париски пробисвети у Женевском *Дневнику лойбова*, беззначајне профукњаче и бивши боксери (*Кишњасца слика*), или младићи из високог друштва под едвардијанском плинском светлошћу у *Теленију*, бесловесном дечцу приписаном Оскару Вајду.

После педесет страна "очврлих брадавица", "лагано разми-чуhih бедара" и "врелих река" које истичу из екстатичне анатомије или се у њу уливају, дух моли за милост, не у лицемерном гневу, не зато што сам ја једни малограђанин који гуши спствени либидо, већ из чисте, мучне досаде. Чак ни полно општење, иако је тако безнадежно предвидљиво, не може бити толико досадно!

Дакако, има узбудљивих тренутака. *Греш за доручак* завршава се

суптилном, комично интонираном ласцивиошћу. У *Женској ствари* све непријатељске речи и анатомске потанкости употребљене су са истинском снагом; ту се осећа фини слух за начин којим сексуална страст сажима и подрива наше коришћење језика. Они (а претпостављам да у такве спада већина мушкираца) који у властитим фантазијама користе мотив женске онаније пронаћи ће један изузетно живо дочаран призор. Могуће је да има и других бисера. Али ко је у стању да се пробије кроз све оно? За свој уложен новац, пронашао сам у *Антилодији* један узвишен тренутак. Он је садржан у одломку (можда фалсификованим?) из *Живота и љубави* Френка Хариса. Док се расплиће и уплиће у различите позитуре да двема нагим источњачким нимфетама и њиховом британском подвођачицом, Харис изненада доживљава просветљење у коме схвата да "запста постоје докази за слабост великог дела Максових теорија. Једино боем може бити слободан, не и пролетер." Слика Френка Хариса, који заробљен сплетом удова и ногона у екстази, одједном почине да оповргава *Das Kapital*, запста вреди пару плаћених за улазницу.

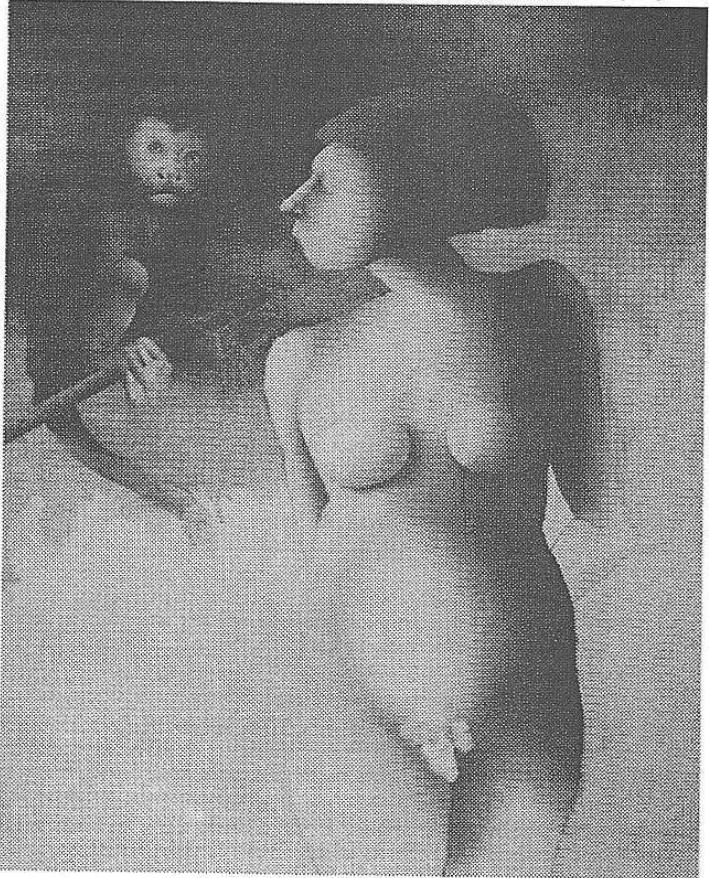
Мада баш и не. Јер та цена је много виша него што су господин Жиродијас, господица Мери Мекарти, господин Вејланд Јанг, и остали заговорници тоталне искреноosti у стању да схвате. То је цена која дубоко задире не само у истинској слободи писца, већ и у ионако све оскудније залихе осећања и имагинативних реакција у нашем друштву.

Предговор *Антилодији* *Олимпије* завршава се тријумфално:

"Морална цензура била је наслеђе из прошлости, настало у столећима доминације хришћанској свештенства. Сада када је са њом практично свршене, можемо очекивати преображај књижевности у настујају слободе. Не слободе у њеним негативним видовима, већ као начина истраживања свих позитивних аспеката људског духа, који су сви мање или више повезани са сексом, или су њиме животно условљени."

Ово последње звучи готово невероватно глупаво. Оно што треба озбиљније размотрити јесте она тврђња у вези са слободом, у вези са новим и превратничким ослобађањем књижевности путем укидања вербалних и имагинативних табуа.

Од времене случаја *Леди Чеперли* и пораза многобројних покушаја да се спречи објављивање књиге Хенрија Милера, брана је остало отворена. Де Сад, Бероузове и Женевове хомосексуалне машта-рије, *Кенди*, *Сексус*, *Прича о О*, могу се набавити без икаквих проблема. Нема те цензуре која ће себе извргнути подсмећу тако што ће се ухватити у коштај са садистичком еротиком, потанкостима содомије (мириси и све остао) који красе Мејлеров *Амерички сан*. То је изванредна ствар. Треба,

Слика Еуџена III Кошича

ПОДА

међутим, савршено јасно рећи зашто је тако. Цензура је глупа и одвратна из два практична разлога: цензори нису ни по чemu бољи људи од нас самих, њихови судови нису ништа мање изложени опасности погрешке или нечакости. Друго, та ствар једноставно нема ефекта: они који заиста желе да се дочепају неке књиге пронаћи ће начин да то остваре. То је аргумент сасвим другачији од тврђење да порнографија заправо не изопачава људски ум, нити подстиче на распусне или криминалне радње. Може, али и не мора. Једностано, немамо доволно доказа за то. Питање је знатно сложеније него што би то многи наши књижевни заговорници тоталне слободе хтели да признају. Али рећи да цензура нема ефекта и да то од ње не треба ни тражити није исто што и рећи да је дошло до ослобађања књижевности, и да је писац, у било ком истинском смислу, слободнији.

Напротив. Осећајност једног писца слободна је тамо где је најдубље људска, тамо где тежи да схвати и изнова уобличи величанствену разноликост, сложеност и еластичност живота речима онолико обзирним, онолико личним, онолико пуним мистерије међуљудске комуникације, колико то језик дозвољава. Сушту супротност слободи представља клипе, и ништа није мање слободно, а више умртвљено конвенцијама и чистом бруталношћу, него што је то низ непристојних речи. Књижевност је живи дијалог између писца и читаоца само уколико писац испољава двоструку поштовање: према имагинативној зрелости свог читаоца, и на веома сложен или суштински битан начин, према целовитости, према независности и врџавости живота, у ликовима које сам ствара.

Поштовање према читаоцу значи да песник или романописац позива читаочеву свест на сарадњу са његовом властитом у чину обликовања. Он не саопштава све због тога што његово дело није буквар за децу или ментално заостала. Он не иссрпљује могуће реакције читаочеве имагинације, већ се радује чињеници да ћемо ми грађом из властитих живота, из нама својствених извора сећања и жеља, допунити контуре које је он нацртао. Толстој је несамерљиво слободнији, несмерљиво узбудљивији од тих нових еротичара, у часу када зауставља своју причу пред вратима спаваће себе Карењиних, и када само наговештава, кроз слику пламена који гасне, пепела који се хлади у огњишту, опажај сексуалног пораза који свако од нас може да оживи или детаљишује за себе. Цорц Елиот је слободна, и своје читаоце сматра слободним, зрелим људским бићима, када упуњује, променама стила и расположења, на истину о Казонбоновом медином месецу у *Мидлмарчу*, када нас приморава да сами замислимо како је над Доротеом неком суштинском глупошћу извршено насиље. То су дубоко узбудљиве сцене, оне обогађују и чине сложенијом нашу свест о сексуалности, у сферама недохватним за клозетске идиле савременог "слободног" романа. Не постоји никаква права слобода у обавезним физиолошким потанкостима данашње "високе порнографије", јер нема поштовања према читаоцу чије су и имагинативне способности.

И нема ни трага оне узвишености самосталног живота у ликовима романа, нити оне чврсте јединствености постојања која једног Стендала, Толстоја, или Хенрија Цејмса, приморава да са својим ликовима поступа обазриво. Романи који се производе у новом коду тоталног исказа вичу на своје протагонисте: свлачи се, копулирај, учини ову или ону перверзију. Тако су поступале и SS трупе са колонама живих људи и жена. Тоталитарна понашања нису, по мом мишљењу, сасвим јасна. Између "тоталне слободе" једне нецензурисане еротске имагинације и тоталне слободе једног садисте сродност је можда дубља него што смо тренутно у стању да схватимо. Можда и није случајно што је појављивање једне и друге слободе историјски веома близко. Обе се упражњавају на рачун нечије туђе људскености, нечијег најдрагоценјег права - права на приватни осећајни живот.

То је и најопаснији аспект. Будући историчари ће можда данашње доба у западном свету описивати као време масовног уништавања људске приватности, оних суптилних постпака којима настојимо да постанемо самосвојна и јединствена бића, да ослушнемо ехо властитог особеног битка. То уништавање изазвано је самим условима урбане масовне технократије, неизбежном једнообразношћу наших економских и политичких избора, новим електронским медијима комуникације и уређивања, све већим излагањем наших размишљања и делања социолошким, психолошким, и материјалним утицајима и контроли. Истинску приватност, онај прави простор у коме можемо да експериментишимо са властитом осећајношћу, све више упознајемо искључиво у екстремним видовима; нервног слома, овисности, економске пропasti. Отуда уживајућа једнообразност и јавност - у пуном смислу те речи - толико великог броја споља успешних живота. Отуда такође и потреба за нервним подстицајима који се одликују неслучијеном бруталношћу и техничком компетентношћу.

Сексуални односи јесу, или би требало да буду једна од тврђава приватности, онај ноћни простор у коме мора да нам буде допуштено да

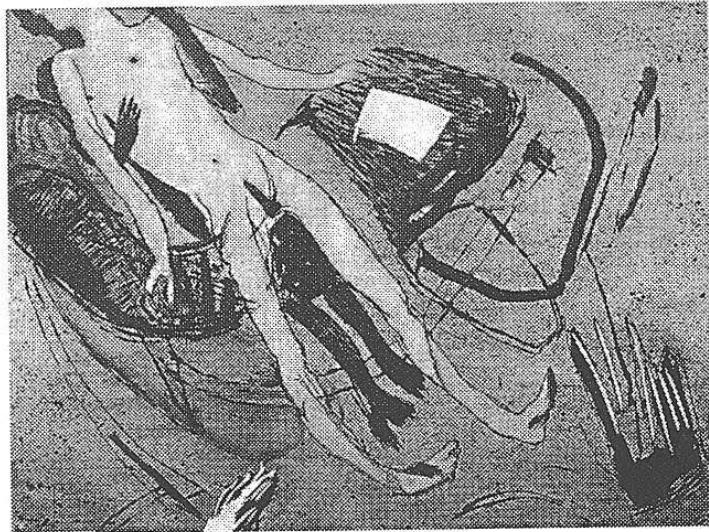
доведемо оне расцепљене, намучене делове властите свести у стање некаквог ненарушивог поретка и спокоја. Управо у сексуалном искуству усамљено људско биће, као и два бића у оном покушају тоталне комуникације који је истовремено и сједиљавање, могу да открију она јединствена стремљења властитог идентитета. Ту можемо да сами за себе, кроз несавршене покушаје и поновљене грешке, откријемо оне речи, оне гестове, оне менталне слике од којих крв кључа. У тој тами и непrekидној запитаности и тумарања по мраку и светлост морају бити искључиво наши.

Нови порнографи подривају ову последњу, животно важну приватност; они замиšљају уместо нас. Они отимају речи које припадају ноћи и извикују их изнад кровова, чинећи их на тај начин шуљим. Призоре властитог вођења љубави, оне музаве речи које изговарамо у тренуцима интимности, добијамо упаковане. Од ритуала адолосцентског петиника до недавног универзитетског склеримента у коме су жене са факултета пристала да онапишу пред камерама истраживача, сексуални живот, посебно у Америци, све више и више прелази у сферу јавности. То је је суштавено гадна и понижавајућа појава за чији ефекат на наш сопствени идентитет и извор осећања остајемо исто онолико слепи колико и за утицај трајно присутне "прикривене еротике" и сексуалних наговештаја у савременим рекламама на наше нерве. Теорија природног одабирања говори о удовима и функцијама који атрофирају због неупотребе; способност да се осети, да се доживи и схвати недокучива јединственост другог бића, такође може у одређеном друштву да замре. И није нимало случајно (Орвел је то знао) то што стандардизоване сексуалног живота, било кроз законско контролисање или наметнути пуританизам, представља незаобилазан аспект тоталитарне политике.

Стога се опасност по слободу књижевности и унутрашњу слободу нашег друштва не крије у цензури или вербалној суждржаности. Та опасност скривена је у олаком презиру који еротски писац показује према својим читаоцима, према својим ликовима, и према језику. Наши снови прођају се на велико.

Због тога што су постојале речи које нису коришћене, ситуације које нису графички представљане, због тога што се од читаоца није очекивало пасивно пристајање већ живи одјек, велики део поезије и прозе у књижевности Запада представљају је школу имагинације, вежбом којом је човекова свест постала конкретија, људскија. Мој прави протест против *Антиологије Олимпије* и жанра који је у њеној заступљенју подстакнут тиме што је толико тога у књизи досадно и јадно написано. Прави разлог је у томе што од таквих књига човек остаје мање слободан, мање свој, него што је био пре читања; што од њих језик постаје спромашнији, са мање могућности за нова разграничења и узбуђења. Те књиге не доносе нову слободу, већ ново ропство. У име људске приватности, доста!

с енглеског превео Зоран Пауновић

Горан Кнежевић, Футуристичка соба за двоје